

Karolina Babuchowska, Ewa Araźna

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ROLA STOWARZYSZEŃ AGROTURYSTYCZNYCH WE WSPIERANIU TURYSTYKI NA OBSZARACH WIEJSKICH

THE ROLE OF AGROTOURISM ASSOCIATIONS IN TOURISM SUPPORT AT RURAL AREAS

Słowa kluczowe: agroturystyka, działalność pozarolnicza, obszary wiejskie

Key words: agrotourism, non-agricultural activities, rural areas

Synopsis. Agroturystyka może stać się szansą rozwoju regionów atrakcyjnych turystycznie, cechujących się niskim poziomem uprzemysłowienia i urbanizacji. Do takich należy woj. warmińsko-mazurskie. Dodatkowym atutem tego typu działalności jest możliwość współpracy właścicieli gospodarstw z licznie powstającymi organizacjami wspierającymi i popularyzującymi wypoczynek na wsi. Celem opracowania było wskazanie roli stowarzyszeń we wspieraniu działalności agroturystycznej gospodarstw rolnych. Wyniki przeprowadzonych badań wykazały, że przynależność do stowarzyszenia agroturystycznego oraz możliwość uczestnictwa w organizowanych przez nie szkoleniach według 86,2% respondentów przyczyniła się do poszerzenia wiedzy na temat prowadzenia tego typu działalności oraz pomogła w promocji gospodarstwa.

Wstęp

Zmiany, które zaszły w rolnictwie w XIX i XX w. w wyniku uprzemysłowienia tej sfery aktywności gospodarczej wpłynęły na ukształtowanie wielozawodowego modelu działalności ekonomicznej na obszarach wiejskich. Teoria modernizacji, której głównym założeniem jest racjonalność technologiczna i organizacyjna w procesie produkcji dóbr, przeniknęła także do rolnictwa. W następstwie zaczęto rezygnować z nieefektywnych metod wytwarzania, które nie były w stanie zaspokoić potrzeb rozwijającego się społeczeństwa przemysłowego. Rozwój rolnictwa w kierunku rolnictwa przemysłowego okazał się częściowo korzystny. Przede wszystkim nastąpił dynamiczny wzrost ilości żywności, dzięki czemu kraje stały się samowystarczalne, a nawet były w stanie eksportować nadwyżki. Nieco inne skutki odczuli rolnicy, których w wielu przypadkach dotknęły problemy finansowe. Zmiany technologiczne spowodowały bowiem wzrost kosztów produkcji, m.in. poprzez wzrost wydatków na mechanizację, automatyzację i koszty zużycia energii. Uwzględnić należy także nadprodukcję, która co prawda początkowo doprowadziła do samowystarczalności gospodarki, jednak w dłuższej perspektywie spowodowała problemy ze zbytem. Konsekwencją nadprodukcji była zatem sprzedaż po cenach, niegwarantujących nawet zwrotu kosztów produkcji, które tylko częściowo były pokrywane dopłatami i subsydiami. Przemysłowy model rolnictwa doprowadził do zmian, w efekcie których nastąpiła koncentracja ziemi i specjalizacja gospodarstw rolnych, a także zmniejszenie zatrudnienia w tym dziale gospodarki [Kaleta 2008].

Spadek znaczenia rolnictwa, zwłaszcza jako dziedziny zapewniającej miejsca pracy mieszkańcom oraz źródło dochodów spowodował, że rozwój ekonomiczny wsi i poprawa warunków życia na wsi nie mogą być dokonywane wyłącznie przez rozwój produkcji rolnej [Wyrwicz 2003]. Uzyskiwane przez rolników dochody powinny spełniać funkcję konsumpcyjną (podstawa utrzymania rolnika i jego rodziny), produkcyjną (akumulacja w gospodarstwie rolnym) i motywacyjną (dążenie do osiągania wyższej konsumpcji i produkcji). W wiejskich gospodarstwach domowych potrzeby są wyznaczone przez konsumpcję rodziny, produkcję i akumulację określającą zdolność do inwestowania w gospodarstwo rolne. Im większe gospodarstwo rolne, tym więcej dochodów przeznaczają się na akumulację [Halamska 1991]. Niewiele gospodarstw rolnych jest w stanie zapewnić poziom dochodów dla rolnika i jego rodziny, spełniający w dostatecznym stopniu trzy wymienione funkcje. Polskie przeciętne gospodarstwo rolne musiałyby być kilkakrotnie większe, aby przy typowym profilu produkcyjnym zapewnić dochody dla rolnika i jego rodziny, na poziomie porównywalnym do średniej płacy poza rolnictwem [Tomczak 2005].

Gospodarka wolnorynkowa wymusza rozwój pozarolniczej działalności na obszarach wiejskich. Wzrost inicjatyw i przedsiębiorczości na tych terenach istotnie wpływają na poprawę dobrobytu mieszkańców wsi. Za najważniejsze czynniki tego rozwoju uznaje się przetwórstwo rolno-spożywcze, handel, usługi oraz agroturystykę [Mickiewicz 2002].

Agroturystyka może stanowić potencjalne źródło dochodu i miejsc pracy dla mieszkańców wsi. Może stać się tym samym ważnym elementem w ożywieniu gospodarki wiejskiej. W agroturystyce upatruje się szanse rozwoju obszarów wiejskich, które borykają się z wieloma problemami. Rozwój przedsiębiorczości wiejskiej poprzez działalność turystyczną ma istotny wpływ na poprawę bytu społeczności wiejskiej. Niesie ze sobą wiele pozytywnych zjawisk i korzyści. Jak duże ma znaczenie może świadczyć fakt, iż agroturystyka jako przedmiot nauczania, a także kierunek studiów jest wykładana na różnych uczelniach.

Agroturystyka powszechnie uważana jest za „skuteczną receptę” na problemy społeczno-gospodarcze, z jakimi borykają się tereny wiejskie, dlatego niezmiernie istotne jest wspieranie rozwoju tej formy turystyki przez instytucje zarówno na szczeblu regionalnym, jak i krajowym [Sharpley 2008].

Agroturystyka jest rodzajem turystyki wiejskiej. Definiuje się ją jako „formę wypoczynku, która realizowana jest na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym lub równoważnym i jego otoczeniem (przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym) [Drzewiecki 1996]. W języku potocznym pojęcia: agroturystyka i turystyka wiejska są często używane zamiennie, ale nie są one jednoznaczne. Cechą charakterystyczną agroturystyki jest możliwość zaspokojenia potrzeb turysty, związanych z chęcią uczestnictwa w procesie produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz przetwórstwie żywności, zapoznania życia rodziny i społeczności wiejskiej, a także stwarzanie szansy na poznanie kultury, tradycji i obyczajów panujących na wsi [Sznajder, Przezbórska 2006].

Według danych GUS [Turystyka w 2009 r... 2010] zasoby indywidualnej bazy noclegowej w kwaterach agroturystycznych obejmują w Polsce łącznie ponad 57 tys. miejsc noclegowych oferowanych przez 5474 obiektów agroturystycznych. Najwięcej kwater agroturystycznych zlokalizowanych jest w województwach: małopolskim (9845), podkarpackim (8482) i pomorskim (4861). Pod względem liczby obiektów agroturystycznych wyróżniają się województwa: podkarpackie (995), małopolskie (819) i podlaskie (478). Szczegółowe dane na temat bazy agroturystycznej w Polsce zestawiono w tabeli 1.

W obliczu zmian, jakie następują w globalnej gospodarce i wynikających z nich rosnących wymagań konsumentów i usługobiorców także w odniesieniu do gospodarstw agroturystycznych, pojawiają się inne oczekiwania. Nowe wymagania dla działalności

pozarolniczej i nasycenie standardowymi rodzajami aktywności, sprawiają, iż coraz większa jest potrzeba innowacji, działalności oryginalnej i atrakcyjnej. Przedsiębiorca musi znaleźć coś co sprawi, że jego gospodarstwo będzie miało wyjątkową ofertę, zatem nie wystarczy jedynie wynajem pokoi. Działalność turystyczna prowadzona przez indywidualne osoby uruchamia efekt mnożnikowy wpływający na lokalną koniunkturę gospodarczą (przez zwiększenie popytu na produkty i usługi innego rodzaju) [Błąd 2006].

Tabela 1. Baza agroturystyczna w Polsce wg województw
Table 1. Agrotourism base in Poland by voivodeship

Wyszczególnienie/ <i>Specyfication</i>	Liczba/Number		
	obiektów/ <i>facilities</i>	miejsca noclegowych/ <i>bed places</i>	miejsc noclegowych przypadających na jeden obiekt/ <i>bed places per 1 object</i>
Zachodniopomorskie	302	3187	10,55
Wielkopolskie	271	3191	11,77
Warmińsko-mazurskie	444	4799	10,81
Świętokrzyskie	218	1996	9,16
Śląskie	209	2491	11,92
Pomorskie	416	4861	11,69
Podlaskie	478	4382	9,17
Podkarpackie	995	8482	8,52
Opolskie	91	917	10,08
Mazowieckie	230	2222	9,66
Małopolskie	819	9845	12,02
Łódzkie	106	1362	12,85
Lubuskie	66	715	10,83
Lubelskie	249	2045	8,21
Kujawsko-pomorskie	183	1940	10,60
Dolnośląskie	397	4660	11,74

Źródło/Source: Turystyka w 2009 r. 2010

Materiał i metody badań

Województwo warmińsko-mazurskie ma sprzyjające warunki do rozwoju agroturystyki, głównie ze względu na walory krajobrazowo-przyrodnicze. Odpowiednio i mądrze wykorzystane mogą istotnie wpłynąć na poprawę warunków życia mieszkańców wsi i przyczynić się do wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Rozwój agroturystyki generuje wiele korzyści, dlatego bardzo ważne jest jej wspieranie. Powstają w tym celu profesjonalnie działające stowarzyszenia, których zadaniem jest popularyzacja wypoczynku na wsi. Celem opracowania było określenie roli stowarzyszeń we wspieraniu działalności agroturystycznej gospodarstw rolnych.

Podstawą opracowania był materiał empiryczny zgromadzony metodą ankietową. Badania przeprowadzono w pierwszej połowie 2010 r. w 34 gospodarstwach świadczących usługi agroturystyczne. Kryterium doboru gospodarstw było położenie w woj. warmińsko-mazurskim, a także przynależność do Warmińsko-Mazurskiego Stowarzyszenia Agroturystycznego. Materiał pierwotny został uzupełniony odpowiednimi danymi wtórnymi.

Badane gospodarstwa były zróżnicowane pod względem wielkości. Ponad połowę (52,9%) stanowiły gospodarstwa średnie, których powierzchnia (w ha fizycznych) zawierała się w przedziale od 5 do 15 ha. Ponad ¼ analizowanych gospodarstw (26,5%) nie przekraczała powierzchni 5 ha. Natomiast ok. 1/5 stanowiły gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha.

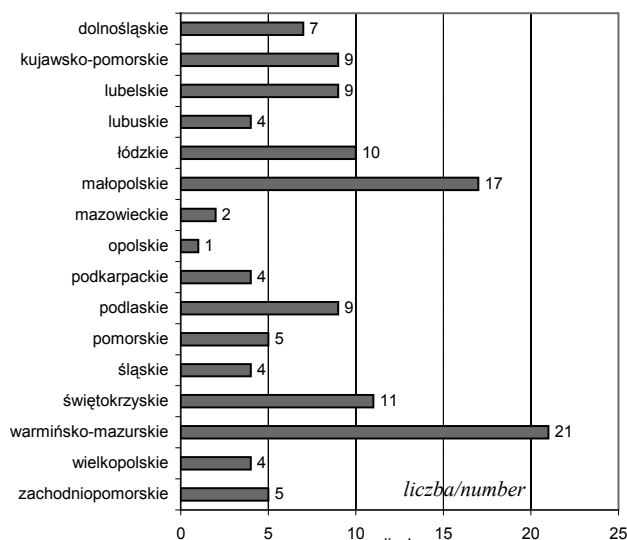
Jak wynika z przeprowadzonych badań, wiek i kierunek wykształcenia nie mają istotnego znaczenia w prowadzeniu działalności agroturystycznej. Ponad połowa właścicieli gospodarstw (55,9%) legitymowała się wykształceniem wyższym, wśród których tylko 4 osoby miały wykształcenie rolnicze, natomiast jedna ukończyła ogrodnictwo. Ponad 38% osób miało wykształcenie średnie, w tym tylko 2 ukończyły technikum rolnicze. W grupie osób charakteryzujących się wykształceniem zawodowym (2,9% badanej populacji) znalazł się jeden operator maszyn rolniczych. Powodzenie w prowadzeniu działalności agroturystycznej w większym stopniu uwarunkowane jest czynnikami interpersonalnymi tj. przedsiębiorczością, pomysłowością, gościnnością, a także umiejętnością dostosowywania się do zmieniającego się otoczenia.

Wyniki badań i ich omówienie

Rosnące znaczenie agroturystyki i upatrywane dzięki tej formie rekreacji szanse rozwoju obszarów wiejskich powodują, że z roku na rok zwiększa się liczba kwaterodawców oferujących wypoczynek w swoich gospodarstwach rolnych oraz wzrasta jakość i standard świadczonych usług agroturystycznych. Według danych GUS w 2000 r. odnotowano w woj. warmińsko-mazurskim tylko 40 kwater agroturystycznych, podczas gdy w 2007 r. ich liczba wyniosła już 869. W 2009 r. zaobserwowano zmniejszenie liczby tego typu obiektów do 444.

Różnorodność korzyści społeczno-gospodarczych, jakie niesie za sobą dalszy rozwój usług agroturystycznych, niewątpliwie powoduje, że agroturystyka może stać się jedną z głównych działalności pozarolniczych podejmowanej przez społeczność wiejską zamieszkującą atrakcyjnie turystycznie tereny. Województwo warmińsko-mazurskie, mające nieprzeciętne walory krajobrazowo-przyrodnicze, w istotny sposób predysponuje do świadczenia takich usług.

Rozwojowi działalności agroturystycznej towarzyszy powstawanie licznych stowarzyszeń, które starają się pomagać właścicielom prowadzącym działalność z zakresu turystyki wiejskiej w promocji gospodarstw, a także organizując szkolenia i kursy mające na celu poszerzenie wiedzy i zdobycie niezbędnych umiejętności, potrzebnych przy oferowaniu takiego rodzaju usług. Popularyzacja agroturystyki w istotny sposób może przyczynić się do tzw. wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Ponadto, stowarzyszenia wspierając ideę turystyki na obszarach wiejskich, współpracują z krajowymi i zagranicznymi instytucjami turystycznymi, angażują się w działania podnoszące atrakcyjność turystyczną regionu, prowadzą działalność wydawniczą, promocyjną i marketingową, mającą na celu promowanie agroturystyki, a także starają się podnosić jakość oferowanych usług turystycznych, przyczyniając się tym samym do zapewnienia zrzeszonym kwaterodawcom silnej pozycji na coraz bardziej konkurencyjnym rynku

Rysunek 1. Liczba stowarzyszeń agroturystycznych w Polsce wg województw

Figure 1. The number of agrotourism associations in Poland by voivodeship

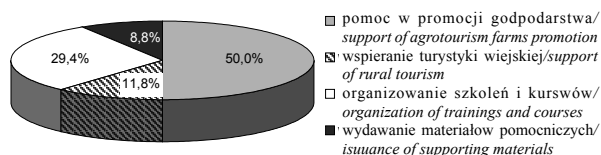
Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.ppr.pl]

Source: own study based on [www.ppr.pl]

turystycznym. W Polsce powstawanie stowarzyszeń agroturystycznych zostało zapoczątkowane w 1991 r. przez Suwalską Izbę Rolniczo-Turystyczną. Około 50 stowarzyszeń jest zrzeszonych w Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”, powstałej w 1996 r.

Najwięcej tego typu jednostek zarejestrowano w województwie warmińsko-mazurskim (21) i województwie małopolskim (17), następnie w województwie świętokrzyskim (11), województwie łódzkim (10) oraz w województwie kujawsko-pomorskim, lubelskim i podlaskim po 9 stowarzyszeń agroturystycznych. Najmniej stowarzyszeń powstało w województwie opolskim (1) oraz mazowieckim (2).

Objęte badaniami gospodarstwa agroturystyczne należały do Warmińsko-Mazurskiego Stowarzyszenia Agroturystycznego. Większość właścicieli gospodarstw (85,3% ankietowanych, czyli 29 badanych jednostek) miała możliwość uczestniczenia w szkoleniu lub kursie dotyczącym prowadzenia działalności agroturystycznej organizowanym przez stowarzyszenie, mającym na celu poszerzenie wiedzy właścicieli oraz zachęcenie do podejmowania inwestycji w zakresie wzbogacania oferty i podnoszenia jakości świadczonych usług. Ponad 80% respondentów, którzy skorzystali z możliwości udziału w organizowanych kursach uważało, że uczestnictwo w takiej formie edukacji przyczyniło się do zdobycia niezbędnej i bardzo przydatnej w prowadzeniu działalności agroturystycznej wiedzy i pozwoliło na opanowanie nowych umiejętności.

Rysunek 2. Najistotniejsze formy pomocy udzielanej przez stowarzyszenia agroturystyczne wg właścicieli badanych gospodarstw

Figure 2. The most important forms of assistance provided by the association by the owners of agritourism farms

Zródło: opracowanie własne

Source: own study

Najistotniejsze formy pomocy udzielanej przez stowarzyszenia agroturystyczne w opinii właścicieli badanych gospodarstw przedstawiono na rysunku 2. Połowa ankietowanych uważała, że najbardziej znacząca we współpracy ze stowarzyszeniami jest ich pomoc w promocji gospodarstw agroturystycznych, czyli wszelkie działania marketingowe i promocyjne podejmowane na rzecz popularyzacji turystyki na obszarach wiejskich oraz podnoszenia atrakcyjności turystycznej regionu w celu zachęcania jak największej liczby turystów do wypoczynku na wsi. Kwestia ta jest o tyle istotna, że wśród najistotniejszych barier prowadzenia agroturystyki wymieniono, bezpośrednio po barierach finansowych wskazanych przez 58,8% respondentów – zbyt słabą promocję województwa warmińsko-mazurskiego jako regionu atrakcyjnego turystycznie (52,9%).

Około 30% respondentów zaznaczyło, że znaczącą formą pomocy oferowaną przez stowarzyszenia jest organizowanie przez stowarzyszenia kursów i szkoleń, mających na celu wymianę i upowszechnianie doświadczeń z zakresu turystyki wiejskiej, a także propagowanie i pomoc w szukaniu różnych form finansowego wsparcia działalności agroturystycznej. Niewielkie znaczenie miało natomiast według ankietowanych (8,8%) wydawanie materiałów pomocniczych, tj. broszur, ulotek informacyjnych, dotyczących turystyki na obszarach wiejskich.

Podsumowanie i wnioski

Rosnące zainteresowanie wypoczynkiem na wsi oraz korzyści, jakie niesie ze sobą rozwój agroturystyki dla społeczności lokalnej powoduje, że świadczenie usług z zakresu turystyki na obszarach wiejskich może stać się istotną działalnością pozarolniczą podejmowaną przez ludność wiejską zamieszkującą tereny atrakcyjne turystycznie. Agroturystyka staje się szansą dla obszarów słabiej zagospodarowanych, ale mających walory krajobrazowo-przyrodnicze, predysponujące do świadczenia tego rodzaju usług. Istotną rolę we wspieraniu i promocji wypoczynku na wsi odgrywają stowarzyszenia agroturystyczne. Możliwość współpracy gospodarstw świadczących usługi z zakresu turystyki na obszarach wiejskich z tego rodzaju jednostkami ma duże znaczenie w podejmowaniu działań za rzecz popularyzacji agroturystyki.

Ważną rolę w podejmowaniu działań służących poprawie warunków i jakości życia na wsi mogą mieć władze lokalne, które poprzez decyzje dotyczące poprawy infrastruktury technicznej gmin przyczyniają się do podnoszenia atrakcyjności turystycznej regionu. Nie bez znaczenia jest również współpraca właścicieli gospodarstw ze stowarzyszeniami agroturystycznymi. W województwie warmińsko-mazurskim zarejestrowano 21 tego rodzaju jednostek, które według połowy ankietowanych w znaczący sposób pomagają w promocji i popularyzacji turystyki na obszarach wiejskich. Ponad 80% respondentów mających możliwość udziału w organizowanych przez stowarzyszenia szkolenia przyznało, że przyczyniło się to w istotny sposób do nabycia wiedzy i nowych umiejętności przydanych w prowadzeniu gospodarstwa.

Literatura

- Błąd M.** 2006: Dywersyfikacja ekonomiczna wsi. [W:] Polska Wieś 2006. Raport o stanie wsi (red. J. Wilkin, I. Nurzyńska). Wyd. FDPA, Warszawa, 76-86.
- Drzewiecki M.** 1996: Agroturystyka, założenia – uwarunkowania – działania. Instytut Wydawniczy „Świadectwo”, Bydgoszcz.
- Halamska M.** 1991: Chłopi na przełomie epok. Wyd. IRWiR PAN, Warszawa.
- Kaleta A.** 2008: Dywersyfikacja źródeł dochodów ludności wiejskiej. Wyd. Naukowe UMK, Toruń.
- Mickiewicz A.** 2002: Przedsiębiorczość mieszkańców wsi w procesie rozwoju obszarów wiejskich. [W:] Rozwój obszarów wiejskich – teoria i praktyka (red. A. Kozuch). Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, 123-129.
- Sharpley R.** 2008: Zarządzanie obszarami wiejskimi pod kątem turystyki. [W:] Zarządzanie turystyką (red. L. Pender, R. Sharpley). PWE, Warszawa.
- Sznajder M, Przezbórska L.** 2006: Agroturystyka. PWE, Warszawa.
- Tomczak F.** 2005: Gospodarka rodzinna w rolnictwie. Uwarunkowania i mechanizmy rozwoju. Wyd. IRWiR PAN, Warszawa.
- Turystyka w 2009 r. 2010: GUS, Warszawa.
- Wyrwicz E.** 2003: Turystyka na terenach wiejskich i agroturystyka. [W:] Turystyka w gminie i powiecie (red. A. Gordon). Wyd. Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa. [www.ppr.pl], 21.03.2010.

Summary

Agrotourism may give a chance for development of the regions attractive to tourists, characterized with low level of industrialization and urbanization. For such is subjected Warmia and Mazurian Voivodeship. Another advantage is the possibility of cooperation of the owners with many emerging organizations providing support and popularizing in the country. The studies aim was to determine the role of agrotouristic associations in the support of agrotourism activities. Results of the study showed that membership in the association of agrotourism and the ability to participate in training courses organized by 86,2% of respondents contributed to the knowledge about the such operations and assistance in the promotion of the farm.

Adres do korespondencji

dr Karolina Babuchowska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej
ul. Oczapowskiego 4/108
10-719 Olsztyn
tel. (89) 523 45 41
e-mail: karolnat@poczta.onet.pl